
Otroštvo in odraščanje skozi oblastniška razmerja: otroci kot voljni raziskovalni »objekt« in prezrti družbeni subjekt

Renata Šribar

Instance oblasti sodobnega odraščanja s tehnologijo

Pričujoča študija izhaja iz premene fokusa v raziskovanju razmerij novih informacijsko-komunikacijskih tehnologij in njihovega sooblikovanja otroštva in odraščanja. Tokrat iz perspektive obravnave t. i. novih (avdiovizualnih) medijev v segmentu otrok in mladoletnih preučujemo odnos šole, staršev in samega vladajočega raziskovanja na področju. Tudi slednje implicira določene družbene naravnosti, zahteve in pričakovanja, naslovljena na t. i. objekt raziskovanja. Pričujočo temo obravnavamo s pomočjo kritične analize raziskovalnega diskurza na eni strani in skozi interpretacijo v okviru kvalitativnega raziskovanja na drugi strani; gre za niz intervjujev z učitelji/učiteljicami, ki pa so hkrati tudi v vlogi staršev – in opazovanj z udeležbo/fokusiranih diskusij v segmentu otrok (vključno z mlajšimi najstnicami in najstniki). Zaradi raznolikosti kvalitativnih raziskovalnih praks, na katere se nanašamo, vključujemo njihove podrobne navedbe v opombi in na ustreznih mestih v nadaljevanju študije. Naj uvodoma navedemo, da gre pri raziskovalnem delu z otroci za inovativno mešano metodo opazovanja z udeležbo in pomoči pri izvedbi diskusije v dveh fokusnih skupinah; pri tretji fokusni skupini pa gre le za analizo.¹ Odprti intervjuji so bili izvedeni na več kot dvajsetih delavnicah v okviru dodatnega izobraževanja za učitelje in učiteljice (Šribar, 2009, 2010). Glede analize kvantitativnega raz-

1 Diskusiji v dveh fokusnih skupinah z udeleženkami in udeleženci iz 6. in 8. razreda OŠ sta bili opravljeni v okviru temeljnega raziskovalnega projekta *Epistemološki in kulturni vidiki konstrukcije spolnosti in nasilja v novih informacijsko-komunikacijskih tehnologijah (IKT) ter njihovo sprejemanje pri otrocih in mladih*, ki se izvaja pod okriljem Pedagoškega inštituta; vodi ga Valerija Vendramin, so izvaja pa avtorica pričujočega teksta. Tretja diskusija je potekala v okviru raziskovanja za magistrsko nalogo v izvedbi Nine Širk pod mentorskim vodstvom avtorice; študentka je vpisana na Univerzi v Novi Gorici, na študijskem programu Interkulturni študiji – primerjalni študij idej in kultur, smer Antropologija zdravja, bolezni in zdravljenj.

iskovanja pa se osredotočamo zlasti na nedavno objavljeno raziskavo v okviru projekta *EU Kids on Line*.

Tehnologijo ter z njo povezane vsebine in dejavnosti, s katerimi otroci, najstnice in najstniki (v skladu z definicijo *Konvencije o otrokovih pravicah* v nadaljevanju »otroci«) komunicirajo, se informirajo in tako ustvarjajo svoje polje vednosti, tokrat ne obravnavamo kot relativno avtonomen sistem normiranja spola in seksualnosti, ki vključuje tudi konstrukcije nasilja. Zanima nas kompleksen, a v sebi nekonsistenten diskurzivni in institucionalni režim, ki skuša obvladovati odraščanje. Kot že spočetka navedeno, vanj poleg delovanja klasičnih »ideoloških aparatov«, družine (starševstva) in šole vključujemo tudi mehanizme samega znanstvenega aparata. S tem zaključujemo študijski niz, ki povezuje nove IKT/otročstvo in odraščanje s šolo/starši in kvantitativnim preglednim raziskovanjem.

Pot, ki je vodila do te zaključne razprave, je temeljno zaznamovalo ugotavljanje shizme med tem, kar si odrasli kot starši, učiteljice in učitelji, raziskovalke in raziskovalci, tj. po definiciji odgovorni odrasli, predstavljamo v okviru pojmovanja sprege med otroci in novo IKT – in tem, kako v povezavi z IKT/novimi mediji živijo in pojmujejo to življenje sami otroci. Razgovori v fokusnih skupinah z otroci so namreč pokazali, da je obstoječa pozornost vseh navedenih instanc problematizacije novih medijev v segmentu otrok in mladine nekako »mimo«, če že ne povsem, pa vsaj v zelo pomembnih segmentih. Več o tem v nadaljevanju, na tem mestu naj opozorimo le, da se v razmerjih otroci – novi (avdiovizualni) mediji – odgovorni odrasli dogaja učinkovito reproduciranje diskriminatornih tradicionalnih konstrukcij spola in spolnosti. Hoteno ali nehoteno so spregledane nekatere pomembne teme, na katere opozarjajo sami otroci – odrasli, »ki vedo«, pa se jih niti ne zavedajo. Skupno obema navedenima točkama, dvema mestoma »uspeha« in neuspeha instanc pojmovanja nove IKT v segmentu otrok pa je, da se z njih ne misli (več) o spolnih in drugih razmerjih moči (zlasti kapitalskih) s pomočjo sintagme družbena struktura.

Dileme spola kot zavezujoče kategorije znanstvene refleksije razmerij IKT

Strateške podlage in kvantitativno raziskovanje

Pod vplivom uveljavljanja načela družbene enakosti spolov, ki se je artikuliralo leto dni po četrti svetovni konferenci o položaju žensk (Peking, 1995)² in je začelo postopoma v normativnem in poljudnem govoru nadomeščati diskurz o človekovih pravicah žensk in deklc, se je oblikovalo tudi raziskovalno-metodološko orodje. Sam pomen področja informacijsko-ko-

2 Na srednjeevropskem področju se je ta strateška zahteva formulirala na konferenci Združenih narodov z naslovom *Women in the Heart of Europe* (3.–5. oktober 1996, Budimpešta).

munikacijske tehnologije z vidika otroštva in pravic deklic pa je bil na dominantni strateški ravni ugotovljen šele po tem, ko je bilo kvantitativno raziskovanje otroštva »pod vplivom« oziroma v spregi z novo IKT že dodobra v teku in potemtakem temeljno zaznamovano z »družbeno enakostjo spolov«. To pomeni, da je epistemološki pristop »legitimno« temeljil na primerjavi dečkov in deklic in da se raziskovanje ter posledično politike niso »obremenjevale« načrtno in sistematsko z družbenimi pogoji in možnostmi deklic v novomedijskih razmerjih.

Združeni narodi so šele leta 2007 podrobneje tematizirali področja deklitstva in oblikovali »Sporazum o odpravi vseh oblik diskriminacije in nasilja nad deklicami« (*»Agreed conclusions on the elimination of all forms of discrimination and violence against the girl child«*), ki je bil sprejet na 51. seji Komisije za status žensk (E/2007/27-E/CN.6/2007/9). Med nalogami je navedeno omogočanje dostopa deklicam do IKT, ne pa tudi afirmacija bolj kompleksne rabe le-te v obravnavanem segmentu. Čeprav je EU sodelovala s poslanico, se njena vsebina ni nanašala na obravnavano temo. Z vidika današnje razširjenosti rabe medmrežja, mobilnih telefonov in dlančnih naprav, ki omogočajo dostop do spleta, se zdi to napotilo odvečno: seveda pa zgolj v primeru, če deklice pojmujeemo kot enovito skupino. Upošteva je družbenoslojne/ekonomskorazredne vire diskriminacije ugotovimo, da je kljub beleženju napredka v rabi nove IKT, ki je zaznaven že na nekajletni ravni, zahteva še vedno aktualna. Tega manka najnovejša in najbolj vsebovalna raziskava medmrežja v EU ne beleži, ga pa prepoznava. V vzorec 1000 otrok iz posamezne države (ki je že sam po sebi vprašljiv glede na raznoliko število prebivalstva) niso vključeni najrevnejši in najbolj marginalizirani otroci, kar raziskovalci in raziskovalke tudi eksplicirajo (Livingstone et al., 2011: 17). Spričo opisane metodološke geste lahko pričakujemo tudi omejen doseg v raziskavi utemeljenih politik in ponovni spregled široko pripoznanega sociološkega dejstva, da šibke (novo)medijske kompetence označujejo revnejše sloje, s tem pa se povečajo družbene možnosti za reproduciranje revščine. Revna dekleta niso zgolj potencialno bolj ogrožena zaradi manjše kibernetske pismenosti in tako tudi spričo s spletom inducirane neposrednega spolnega nasilja – tudi same so pogosto odzivne na vabila k samopornografizaciji; navsezadnje jo lahko razumejo kot sredstvo družbenega uspeha oziroma menjave družbenega sloja.³

Toda vrnimo se k nekaterim občinam značilnostim spolne perspektive v pričujoči raziskavi evropskih razsežnosti. Kot navedeno, je pod vplivom menjave dikcije v obravnavi človekovih pravic (pravice žensk *vs* družbene možnosti spolov) raziskovanje postalo spolno komparativno. Kljub neka-

3 Na to možnost je posredno opozorila Valerie Walkerdine z obravnavo erotizacije deklic v kulturi (1998: 263).

terim predhodnim pomislekom, med katerimi ima homogenizacija spolne skupine pomembno (negativno) vlogo, pristop načelno ni slab, če spoznavno sledi možnostim drugih načinov raziskovanja. Vendar si je treba aplikacijo spolnih kategorij ogledati natančneje. Navedena raziskava v okviru projekta EU *Kids on Line* vključuje dve spolni kategoriji (spolno segmentiranje »objekta«) v večini raziskovalnih sklopov oziroma tematizacij (Livingstone et al., 2011): denimo rabe in odnosa do medmrežja, kompetenc/spretnosti in podobno. Temeljno pa se ta metodološki pristop zalomi pri obravnavi prejetja in pošiljanja seksualnih vsebin, ki se dogaja pretežno v vrstniški skupini (v vrstniški *sexting* je vključenih 15 odstotkov otrok v starosti do 16 let, *ibid.*: 7). Poleg srečevanja »seksualnih« (tj. pornografskih) vsebin je to pomembno spolno zaznamovano področje spleta, zlasti v smislu utrjevanja diskriminatornih tradicionalnih norm ospoljenja in seksualizacije dekl. Vprašanje o teh vsebinah res išče odgovor na spolno disagregiran način, hkrati pa združuje fenomen prejetje/pošiljanje žaljivih seksualnih sporočil (*ibid.*: 74). Tako spol tu ni razpoznavna kategorija na ravni aktivne/pasivne vloge.⁴ Na ta način je onemogočen pogled v strukturna spolna razmerja, kar bi bilo še posebej dobrodošlo v vrstniškem segmentu. Za ustrezno sliko bi bilo treba tudi natančneje opredeliti vsebine teh sporočil.

Ohlapnost metodološke refleksije glede seksualizacije otrok v razmerjih nove IKT je predhodno tudi artikulirana, četudi implicitno.

Izmenjava sporočil s seksualno vsebino, bodisi verbalno ali slikovno lahko zgolj naredi vidno na internetu tisto, kar so od nekdanj otroške prakse, ki so lahko zabavne, del spogledovanja, skozi katerega otroci raziskujejo razvijajočo se spolnost in intimo. Na drugi strani pa njihova distribucija na spletu lahko povzroči, da so na vpogled nenačrtovanim prejemnikom, poleg tega jih je zelo težko vsebinsko ponovno urediti ali jih zbrisati (*ibid.*: 73).

Primerjava spletnih sporočil s seksualno vsebino z otroškim raziskovanjem spolnosti je neustrezna in kljub nizki stopnji poročanj otrok o pojavu (15 odstotkov, *ibid.*: 7) se zadržek ne more nanašati zgolj na možnost nenačrtovane diseminacije. Navsezadnje je otrok bolj dojemljiv za pozive k izpostavljanju telesa na spletu kot v tehnološko neposredovanem svetu. Splet je namreč še vedno dojet kot mesto lažnega ali vsaj zavajajočega sebstva in zato omogoča lahkotnejši pristop (*ibid.*: 40 in 43).

Enako ohlapan raziskovalni odnos odraža tematizacija soočanja s pornografijo, ki jo poleg določenega načina konstruiranja spola in spolnosti najbolj opredeljuje njen komercialni vidik. Že konstituiranje vprašanja in interpretacijski kontekst kažeta na znanstveno in družbeno nezainteresiranost glede gradiva: »Srečanje s seksualnimi vsebinami na spletu je lahko v redu ali

4 Enak metodološki postopek je bil značilno izbran tudi pri sklopu vprašanj o ustrahovanju (*bullying*).

pa ne. Si v zadnjih 12-ih mesecih videl/-a kaj takega in ali te je to na kakršenkoli način vznemirilo?» S »seksualnimi vsebinami« se anketno vprašanje nanaša na pornografske vsebine (tako trdi spremna študija); z uvodnim stavkom so raziskovalci/raziskovalke morda res skušali otroke pripraviti, da bi se otresli občutka krivde v primeru, če so take (pornografske) vsebine videli. A bolj pomembno in tudi bolj gotovo je, da s to, uvodno formulacijo izražajo in posredujejo naprej družbeno nekonstruktiven odnos do pornografije, ki ni v skladu z opredelitvijo evropskega parlamenta (pornografija je tam razumljena kot sredstvo vzdrževanja neenakih razmerij med spoloma). Relativizacija pojavnosti in predvsem dostopnosti pornografije otrokom je prisotna tudi v interpretaciji raziskovalnih rezultatov: »Če ni jasno dokazano, da je vsako izpostavljanje pornografiji neizogibno škodljivo v določeni meri, mora biti sprejeto, da so nekateri otroci, denimo, lahko brez posledic izpostavljeni pornografskim vsebinam.« (Ibid.: 56.) Raziskovalni odnos se vrača na raven študij v osemdesetih letih preteklega stoletja, ko je v obravnavi pornografije prevladovalo preučevanje individualne škode. Strukturna škoda je spet zanemarjena, s tem pa tudi razumevanje kompleksa, ki povezuje (novo) medijske konstrukcije spola/seksualnosti s spremembo otroške občutljivosti, ki se odraža tudi v odnosu in vedenju (denimo dečkov do deklic in obratno). Čeprav ne podlegajo vsi otroci temu razvojnemu kompleksu na področju ospoljenja in seksualizacije na enak način – še zlasti je njihova dojemljivost manjša v primeru odraščanja v informiranem okolju šole in doma –, je pomembno razumeti, da pornografija s presežnim vplivom sooblikuje vladajoče norme ospoljenja in seksualizacije. Podobno učinkujejo tudi konstrukcije nasilja, ki močno opredeljujejo odraščanje dečkov. Z udeležbo v igrah nasilja in s posnemanjem dogajanja, z aktivnim poseganjem v nastanek in diseminacijo nasilniškega gradiva dokazujejo, da so močni, neustrašni, *tough*.⁵

Vpliv raziskovalnih politik na edukativne prakse v Sloveniji

Metodološko se kvantitativna raziskava, ki jo analiziramo, umešča v vladajoče »na dokazih utemeljeno raziskovanje« (*evidence based research*). S kritične perspektive, ki se uveljavlja v etnografskem in sociološkem preizpraševanju raziskovalnih pristopov, ga zaznamuje sprega z vladnimi politikami – uvršča se v niz metodologij, ki jih »sponzorira država« (Denzin in Giardina, 2009: 15, 18), oziroma, v našem primeru, naddržavne oblasti.

Obravnavani primer spolne disgregacije, ki pa ne pove nič o vrstniških spolnih/seksualnih razmerjih (četudi obravnava seksualnost z vidika spola), značilno kaže, kako je možno v navidezno objektivnem raziskovan-

5 Britanska raziskovalka Emma Renold izkazovanje nasilja vidi kot eno utemeljitvenih značilnosti hegemonne deške maskuliniteti (2000: 320).

ju hkrati odgovarjati na dve diametralno nasprotni družbeni zahtevi: prva se nanaša na usklajenost z vladajočo politiko, ki pravice deklic zanemari na račun pravic deklic *in* dečkov, pri čemer pa se pogoji možnosti ospoljenja in seksualizacije deklic zakrijejo. Če se ozremo na polje šolskih dosežkov, ugotovimo, da gre za podoben proces: v nekem trenutku se družbeni interes osredini na manke dečkov, kot se je to zgodilo v primeru še vedno aktualne problematizacije njihovih bralnih kompetenc.⁶ Druga zahteva, ki jo shizofreno izpolnjuje obravnavano raziskovanje, je zahteva človekovih pravic marginaliziranih skupin – je prav tako upoštevana, a vendar, kot dokazujemo, zgolj navidezno.

S to podrobno analizo želimo pokazati na dejstvo, da kljub obsežnemu in »objektivnemu« znanstvenemu spoznavanju ostajajo neraziskana temeljna spolna razmerja v družbeni skupini otrok, reproduciranje tradicionalnih diskriminatornih razmerij pa prikrito. Z ozirom na novomedijsko pospešeno utrjevanje obstoječih vladajočih/hierarhičnih razmerij spolov in seksualnosti je oboje še posebej družbeno regresivno.

Politike, ki učinkujejo na metodološke preference in specifične izbire znotraj njih, se na ta način reproducirajo. Z analizo raziskovalnega detajla pravzaprav potrjujemo vztrajno aktualnost Foucaulta v pojmovanju oblasti – vednosti. V refleksiji v okviru intervjuja *Truth and Power* na najkrajši možni način definira razmerje med oblastjo-močjo in resnico: moč proizvaja resnico, ki reproducira samo moč (1986). Tudi razkrita razmerja spola in spolnosti s perspektive rabe nove IKT v segmentu otrok so v interesu konkretne, oprijemljive oblasti, četudi moč, ki jo poseduje, deluje razpršeno skozi ponotranjanja zapovedi ali zgolj na telesni ravni – in je tako delegirana naprej, a ne komurkoli. Očitno je, da gre pri naši zastavitvi za dve »Foucaultovi« obliki moči: za njene materializirane instance in razpršene, na ravni teles in ne-reflektiranih vsakdanjih praks integrirane oblike. Pomembna posrednica v razmerju med oprijemljivo in razpršeno močjo-oblastjo je tudi edukativno-informativna praksa, ki se dogaja na spletu v prav enakem institucionalnem okviru kot analizirana pregledna kvantitativna raziskava.

Vzemimo torej kot predmet semiotične in širše diskurzivne analize spletno stran *Safe-si* (www.safe.si); povezava nanjo je prisotna na mnogih domačih straneh slovenskih osnovnih šol. Tudi v tem primeru argumentacija utemeljujemo pretežno na kritični analizi simptomatičnega detajla. Na enem od informativnih gradiv te strani (»Kaj morate vedeti o internetu, pa si ne upate vprašati svojih otrok«) spletno spolno nadlegovanje ni navede-

6 Pri tem pa ostaja prikrito dejstvo, da ocenjevalni sistem posamezne države ni nujno usklajen z mednarodnimi merili. V državi, ki se je slabo izkazala pri Pisa, učenci in učenke lahko vseeno dosegajo raven, ki jo pričakujejo učitelji in učiteljice ter šolski sistem (Vendramin, 2009: 73).

no (navedeno je zgolj »nadlegovanje« kot *bullying*).⁷ Je pa možno zaslediti opredelitev *sexting*.

Seksting /.../ je nova beseda, ki označuje pošiljanje golih fotografij prek SMS-/MMS- sporočil. /.../ To početje je značilno predvsem za najstnike med 13. do 19. letom, ki se fotografirajo goli ali napol goli, nato pa si fotografije najpogosteje s pomočjo mobilnega telefona izmenjujejo z vrstniki.

Opisano razmerje *sexting* je že z uporabo generičnega moškega spola popolnoma zamegljeno s spolnega vidika, četudi na tem mestu niti ni nujno pričakovati definicije z vključitvijo vloge deklic in dečkov. A kvalitativno raziskovanje pokaže, da so deklice pod vplivom pornografizacije praviloma tiste, ki se razgaljajo, fantje pa imajo vlogo nepoklicanih in s strani deklet neželenih distributerjev teh fotografij (Šribar, 2009, 2010).⁸ Hkrati so v pričujoči opredelitvi *sexting* zabrisana starostna razmerja zlorab, saj se z opustitvijo tematizacije spletnega spolnega nadlegovanja otrok, posebej deklic opusti tudi obravnavo vstopa odraslih v tovrstno vrstniško komunikacijo. Tak primer najdemo kar v kvantitativni raziskovalni študiji, ki jo analiziramo. Navajamo izjavo deklice, ki ilustrira sklop obravnave sporočil s seksualno vsebino (*sexting*).

V spletnih skupnostih mi ni všeč, če me začnejo nadlegovati in mi pisati tujci. Pogosto te vprašajo za številko MNS z namenom, da bi videli tvoje zasebne video posnetke (deklica, 16, Estonija) (Livingstone et al., 2011: 78).

Tudi pri nas se je ravno v času pisanja pričujoče razprave v medijih pojavilo novinarsko poročilo o podobnem primeru, le da se je tu vzpostavila še druga razsežnost, »plačilo« za fotografije; to pravzaprav pomeni, da je dohodek umeščen v pojavnost dekliške (samo)pornografizacije, in to kar dobesedno, v okviru komercialne spolnosti.

Gorenjski kriminalisti so v sodelovanju s kriminalisti PU Maribor in Murska Sobota ugotovili, da je /36-letni Jeseničan/ pred nekaj meseci po spletu začel navezovati stike z najmanj štirimi mladoletnicami, starimi med 13 in 15 let. Najstnice so mu pošiljale fotografije, na katerih so bile gole ali razgaljene /.../, v zameno zanje pa jim je pošiljal sporočila SMS s kodami za polnjenje mobilnih telefonov v vrednosti 5 do 20 evrov (*Delo*, 18. 2. 2011).

Do dejanja deklet iz časopisnega poročila je tako kot v mnogih drugih primerih prišlo z neposrednim nagovarjanjem odrasle osebe (te teme v obravnavani kvantitativni raziskavi ni!), hkrati pa je vsled pornografizacije kulture konsistentno sklepati, da bi bilo to mnogo manj uspešno, če ne bi

7 Kljub podobni politiki obravnavana pregledna kvantitativna študija v nasprotju z odnosom slovenske strani Safe-si spolno nadlegovanje uvršča med internetna »tveganja« otrok (Livingstone et al., 2011: 13).

8 Odprto intervjuvanje učiteljic in učiteljev o vedenju otrok v povezavi z novimi mediji, zlasti v zvezi z internetom in mobilnimi telefoni, je potekalo v okviru delavnic o konstrukcijah spola in spolnosti ter novomedijskih konstrukcijah nasilja (Šribar, 2009, 2010).

bile pornografske norme vladajoče merilo spolne privlačnosti in seksualne uspešnosti. Dodaten motiv za najstnice je tudi prijem agencij, ki objave otroške pornografije zakrijejo najprej formalno (videti je, kot da fotografije dajejo na splet dekleta sama), pospremi pa jih s tehniko spreminjanja podnapisov pod fotografijami; tako se ustvarja vtis, da so akterke iz kraja, od koder je oseba, ki klika po spletu.

Interes za raziskovalnimi in edukativno-informativnimi omejitvami

Za opisanimi konkretnimi omejitvami raziskovanja in informiranja razbiramo, kot že argumentirano, interes politike v spregi z industrijo komunikacijske tehnologije in zabave: s pripoznanjem reproduciranja diskriminatorskih tradicionalnih norm spola in spolnosti bi obe izgubili na svoji moči oziroma kapitalsko. S tem pa bi svoje vire izgubljala tudi vladajoča znanost. Sled opisane logike kapitala z destruktivnimi učinki na relevantnost raziskovanja in informiranja/vzgoje otrok ter informiranja staršev in učiteljic/-jev je možno zaslediti kar neposredno na sami spletni strani *Safe-si*. Poročilo o osrednjem regionalnem srečanju mednarodnih organizacij *INHOPE* in *INSAFE* (slednjega povezuje z analizirano pregledno raziskavo program EU Za varnejšo rabo interneta plus),⁹ ki sta ga marca 2010 soorganizirali »prijavna točka nelegalnih vsebin na spletu Spletno oko in točka osveščanja o varni rabi interneta Safe.si«, »so omogočili glavni sponzor Mobitel d.d., sponzor Pošta Slovenije in donator Si.mobil d.d.«.

Kapital se na obravnavanem področju oplaja tako, da otroci podpirajo interes oblastnih politik in s tem vladajočega raziskovanja. Zdi se, da se tako z rabo spleta, mobilnih telefonov in dlančnih naprav v okviru tradicionalnih diskriminatornih konstrukcij spolov in spolnosti (ter nasilja) umeščajo v idealiziranje porabništva kot uresničevanja želja in potreb. Vendar pa je edino, v kar pri tem ne gre dvomiti, otroška seksualna radovednost in nuja po merilih ospoljenja/seksualizacije. Ustregli bi jim lahko tudi z drugačnimi kulturnimi normami oziroma novomedijskimi konstrukcijami. Izza deklarativne odgovornosti do otrok s strani oblasti in raziskovanja je potemtakem ne le kapitalski interes, temveč tudi želja po ohranjanju *statusa quo* v razmerjih spola in spolnosti.

V nasprotju s kvantitativnim raziskovanjem (ki v obravnavani pregledni študiji vključuje izjave otrok brez interpretacije, zgolj kot ilustracijo) kvalitativno raziskovanje ne zmanjšuje pomena dolgoročnih družbenih učinkov medijev. Na voljo so različni pristopi in raziskovalna orodja, v svojem zadnjem poročilu jih denimo navaja eden najpomembnejših inštitutov za raziskovanje medijev v Evropi (Hans Bredow Institute, 2010: 12 in nasl.).

9 Inhope pa EU sofinancira.

Radikalnejša etnografska metodologija, ki je zastavljena s transformativnim ciljem in je tako v moči družbenega restrukturiranja neodvisna od vladnih in naddržavnih politik, pa je v raziskovanju otroške ciljne skupine manj pripoznana, hkrati pa so problemi tu tudi bolj kompleksni. Če vzamemo za primer diskurz opolnomočenja, ki ga, denimo, uporabljamo v kvalitativnem raziskovanju učinkov pornografije v najstniški skupini, ta ostaja bolj ali manj neproblematiziran. Angela Cheater ugotavlja, da sam koncept opolnomočenja (*empowerment*) v svoji ničti konceptiji ne vsebuje glasu marginaliziranih. Raziskovalno delovanje s ciljem opolnomočenja lahko zastre hegemonistične relacije moči, ki zaznamujejo odnos držav in njenih instanc oblasti – vednosti z državljanke in državljani, zlasti marginaliziranimi. Slednji nimajo pravice do definiranja lastnih interesov in postajajo vse manj sposobni za kaj takega (1999: 6). To pa je tudi izhodišče za razmislek o statusu glasu otrok v raziskovanju z inherentnim ciljem restrukturiranja odnosov spola in spolnosti. Četudi teoretski uvid v otroško spolno radovednost ni izostal, prav tako kot pravica otrok do vednosti in eksperimentiranja s spolnostjo ne, ni videti, da bi se ta refleksija prenesla tudi na raven (novih) metodologij. Obenem se je iz opisane perspektive treba lotiti tudi preizpraševanja koncepta novomedijskih kompetenc. So ta znanja, spretnosti, naravnosti, ki jih posredujemo, dejansko ustrezni na tisti ravni, ki bi otroke kot družbeno skupino vzpostavljala v družbeni vključenosti in s tem manjši ranljivosti? V okviru metodologije preglednega kvantitativnega raziskovanja je tovrstna konceptualizacija še posebej omejena. Spretnosti, denimo, se v obravnavani kvantitativni raziskavi nanašajo na varno rabo medmrežja, nanizane pa so takole: »blokiranje pošiljatelja/-ice, informiranost o varni rabi, nastavitve zasebnosti, preverjanje resničnosti informacij, brisanje sledi brskanja z iskalnikom, blokiranje neželjenih reklam, prilagajanje filtrov« (Livingstone et al., 2011: 27). V luči povedanega je vsebinski redukcijem očiteno.

Kibernetska razmerja¹⁰ – starši in šola kot instance odgovornosti

Še nekaj let nazaj so bile smernice in normativni dokumenti EU, prav tako kot tudi javne razprave v evropskih in državnih okvirih osredotočene na vlogo industrije zabave in države v zaščiti otrok pred potencialno škodljivimi medijskimi in novomedijskimi vsebinami. S tehnološkim razvojem se je razširil predvsem tisti segment medmrežnih dejavnosti, ki je porabništvo vključeval tako v produkcijo vsebin kot v druge aktivnosti, zlasti v diseminacijo. Če se kaže kot samoumevno, da se je s tem odgovornost zabavniške industrije in države zmanjšala, pa ni možno zanikati, da so »naredi sam/-a«

10 Tudi terminološko se tu širimo s samega sistema komunikacijsko-informacijske tehnologije še na vključene družbene strukture.

vsebine in dejavnosti popolnoma pod vplivom pornografizacije in komercialnega ponasiljenja družbe. Starši, učitelji in učiteljice so poklicani k odgovornosti za vedenje otrok, ki ga inducira industrija zabave in komunikacijske tehnologije, prav tista, od katere ima korist država in politične stranke v boju za oblast. Apel na starše, spočet najprej na strani industrije zabave, zlasti pornografske, nato pa povzet v medijih, se je utrdil kot norma diskurza politik, navsezadnje pa tudi v raziskovanju (Livingstone et al., 2011: 8). Ta domnevna dominantna odgovornost staršev ne more biti utemeljena v dejstvu, da največ otrok po lastnem pričanju dejansko dobi informacije o ustreznem rokovanju z medmrežjem v družinskem (in tudi prijateljskem) krogu (ibid.: 7). Vprašati se je treba, kako lahko starši do ustreznih informacij in tehnične opremljenosti pridejo sami, še posebej, če so iz nižjega sloja, nato pa še, kolikšno težo ima starševska skrb (zlasti pri najstniških otrocih) v spopadanju z interesi in spretnostjo otrok pri uporabi digitalnih medijev. Neposrednega odgovora pričujoča kvantitativna raziskava ne daje. Vendar pa je podatek, da prilagajanje filtrov obvlada več kot četrtnina anketiranih otrok, indikativen. Slovenija je tu na drugem mestu v EU (ibid.: 27). V interpretaciji raziskave je, skladno z navedenim rezultatom, več pomena pripisanega nerestriktivnim starševskim ukrepom. Toda tudi glede tega je usposobljenost staršev vprašljiva. V odprtih intervjujih z učiteljicami/učitelji, ki so tudi sami starši, se je izkazalo, da ne vedo, kakšne spletne vsebine se oglašujejo otrokom; če jih zalotijo pri šolskem ali domačem računalniku pri konsumpciji pornografije ali pošiljanju/prejemanju vrstniških sporočil s spolno vsebino, ne vedo dobro, kako ustrezno reagirati; v šoli, denimo, pa jih spravlja v stisko že sama neprestana in moteča prisotnost mobilnih aparatov otrok. V razpravi o tem, kako kot starši in učitelji/učiteljice ustreči otroški seksualni radevednosti in tako nadomestiti komercialne konstrukcije seksualnosti, pa redko zmorejo ubrati sodobnejši pristop. Praviloma je razlaga spolnosti del govora o (heteroseksualni) partnerski ljubezni, vloga spolov pa sicer načeloma je preizprašana, kljub temu pa ostajajo predstave o primernem dekliškem in fantovskem vedenju v okvirih diskriminatorne tradicije (denimo, v obravnavi primerov spolnih zlorab v veliki meri menijo, da »punce same izzivajo«, fantje pa da so zaradi domnevno izstopajoče spolne aktivnosti deklet »prestrašeni«, namesto – kot meni večina respondentk in respondentov – da bi sami spodbujali erotizirane stike) (Šribar, 2009, 2010).

»Glas« staršev

Rezultati kvantitativne raziskave, ki je bila narejena s starševske perspektive, v nasprotju z vladajočim mnenjem niso zabeležili pomembne razlike v rabi interneta s strani staršev in otrok (Eurobarometer, 2008: 13). Aktualna raziskava nosi drugačna spoznanja: v skladu z njimi naj bi v večini držav EU

otroci uporabljali internet več od svojih staršev. Interpretacija vključuje načelno preizpraševanje starševskih zmožnosti »za upravljanje z učinkovitostjo otrokove rabe interneta, pri čemer ni enostavno niti to, kakšne vrste nasvetov lahko damo staršem in do kakšne mere sploh so lahko zadolženi kot odgovorne osebe za to, da ohranjajo varnost svojih otrok na spletu« (Livingstone et al., 2011: 32). Ne glede na navedeno ugotovitev pa raziskovalke in raziskovalci na prvo mesto instanc odgovornosti za varno rabo spleta umestijo starše, ne pa, denimo, države ali industrije (ibid.: 9). Če se najprej vprašamo po situaciji v skupini marginaliziranih starševskih skupin, v Eurobarometrovi raziskavi izstopata dva raziskovalna rezultata. Prvi kaže na pomen tovrstnega izobraževanja (in usposabljanja) v otrokovi šoli za manj izobražene (bolj revne?) starše. Starši v starejši starševski skupini pa po lastnem poročanju naslavljajo z željo po informacijah vlado in lokalno oblast (2008: 64). Na splošno je videti, da je pomen organizacij in društev, ki se ukvarjajo z varno rabo spleta, za starše manjši, kot je to možno razbrati iz njihove medijske promocije. Manj kot polovica staršev v EU jih vidi kot vir svojih kompetenc v skrbi za vedenje otrok na spletu. Podatek, da se večina staršev informira v družini ali prijateljskem krogu (ibid.: 62, 63), za presojanje pomena virov ni indikativen, saj tudi sami kot informatorji/informatorke potrebujejo referenčne točke.

Šola kot vir informacij je navedena na prvem mestu tudi glede kakovosti informiranja in nasvetov (ne le kot primarna referenca t. i. nižjih slojev), to pa po mnenju anketiranih ni ravno značilnost informativnih dejavnosti nevladnih organizacij, vlade in lokalnih oblasti (ibid.: 55). Ključno mesto v zastavitvi opozicije med družbenimi pričakovanji starševske odgovornosti in starševskimi (z)možnostmi pa je vendarle »glas« staršev (EU) in njihovih pričakovanj glede virov.¹¹ Želijo si:

- več kampanj ozaveščanja glede spletnih tveganj (87 odstotkov),
- več in kvalitetnejših informacij o spletnih straneh, ki jih obiskujejo otroci (87 odstotkov),
- strožje regulacije za poslovne subjekte, ki izdelujejo spletne vsebine in ponujajo spletne storitve (86 odstotkov),
- kontaktne točke, kjer bi lahko prosili za nasvet v zvezi z varno rabo interneta (84 odstotkov) in
- izboljšanje glede dostopnosti in delovanja računalniške opreme za nadzor in filtriranje (80 odstotkov) (ibid.: 56).

II Bilo bi nekonsistentno, če bi izsledke te kvantitativne raziskave brez zadržka navajale kot verodostojne, saj imajo starši tudi svoj interes, ki je skrit v ozadenskih idejah (denimo »zakaj plačujem državi, če naredi tako malo, da bi mi pomagala pri vzgoji«). Tako kot pri otrocih tudi tu ni možnosti za neposredne odgovore, ki bi bili povezani z globljim odnosom respondentske skupine. Je pa zanesljivo, da se starši počutijo nekompetentne (tak uvid prinaša tudi kvalitativno raziskovanje), in pomembno je, koga s tem občutkom naslavljajo.

Čeprav dajejo starši šoli velike pristojnosti na področju, je videti, da so z nje-
no vlogo zadovoljni. Vse ostalo – vsi drugi viri informiranja in sredstva za
varno otroško rabo spleta pa so za devet ali osem staršev od desetih neza-
dovoljni in tudi predmet jasno artikuliranih zahtev. Te po svoji vsebini na-
slavljajo najprej državo in naddržavne instance, ki usmerjajo politiko teh-
nološkega razvoja, zunajkurikularnega izobraževanja in vzgoje ter regulacije
novih medijev, hkrati pa tudi samo industrijo v okviru samo- in koregulacije.

V imenu doslednosti je treba opozoriti še na neko drugo raven nekons-
istentnosti politik raziskovanja, ki pa se navezuje tudi na predhodno tema-
tizirane omejitve oblasti – vědnosti. Obe raziskavi, analizirani s starševske
perspektive, je omogočila Evropska komisija, hkrati pa sta ravno na področ-
ju starševske odgovornosti medsebojno povsem neusklajeni. Manko staršev iz
raziskave iz leta 2008 se »prevede« v dominantno nujo starševske odgovor-
nosti v raziskovalni interpretaciji iz leta 2011, četudi ta, slednja raziskava gle-
de položaje staršev, kot že opisano, ni konsistentna niti znotraj sebe (ugotavlja
slabe pogoje starševskih možnosti za odgovornost, hkrati jim to odgovornost
nalaga). Opravljena analiza ponovno potrjuje tezo, da je že samo raziskovanje
podrejeno kapitalskim interesom, pri čemer imajo mediacijsko vlogo oblasti
EU in pod njihovim vplivom tudi državne oblasti, v kolikor same lahko sploh
vplivajo na raziskovalno politiko. Gotovo pa je podreditev politik kapitalu na
ravni države možno preveriti na polju (novo)medijske regulacije, razvojne in
posebej informacijske politike ter vzgojno-izobraževalnih projektov in pro-
gramov. Toda to je že predmet druge obravnave, ki bo morala preizprašati vse
obstoječe mehanizme in vsebine družbenega upravljanja na področju.

Otroci med avtonomijo in nadzorom

Kot je razvidno iz pristopa k temi, nas rezultati obravnavane kvalitativ-
ne raziskave o spletnih razmerjih v segmentu otrok in njihove interpretacije
zanimajo v »retoričnem« oziru, torej kot torišče medsebojno nekonsisten-
tnih trditev; razumemo jih kot simptom, kazalnik mankov, ki jih pripisu-
jemo vplivu politike in kapitala na raziskovalno sfero. Tudi sami odgovo-
ri otrok nas ne zanimajo neposredno in v statističnih vrednostih, temveč se
osredotočamo na raziskovalno konstrukcijo otrok. Ta niha med ugotavljan-
jem otroških kompetenc z vidika tehnične rabe medmrežja (zaradi katere je
na preizkušnji tudi obstoječa tehnična zaščita),¹² med tveganji, ki pa da ven-
darle niso tako velika (še manj pa je dejanske škode, kot beremo v Livingsto-
ne et al., 2011: 144),¹³ in njihovo *odgovornostjo*. Odgovornost otrok je na-

12 Menjavo preferenc v dostopih oziroma nastavitve filtra obvlada 28 odstotkov otrok (Living-
stone et al., 2011: 27).

13 Značilen primer obravnave škode je razviden iz sledečega citata na zgoraj navedeni strani
raziskovalne študije: »Vsa tveganja otrok ne povzročajo nujno škode. Glede interneta je ver-
jetnost, da bo tveganje med spletno povezavo dejansko tudi zares povzročilo škodo, pogosto

vedena takoj za odgovornostjo staršev in nato industrije; država tu niti ni navedena (ibid.: 9). Tudi med prioritetskimi instancami strateških implikacij projekta je ni, je pa obravnavana skupaj z regulacijo kot področje delovanja (ibid.: 145–147). Tako minimaliziranje vloge države je vprašljivo, saj se prav tu zagotavlja pravna raven reševanja problematike, četudi v okviru nadnacionalno dogovorjenih standardov (na katere pa do določene mere lahko vplivajo tudi same države).

Umikanje države z ravni upravljanja družbe predvsem na področju pogojev enakih možnosti družbeno marginaliziranih je v nasprotju s tradicionalno liberalno doktrino – medtem ko je prelaganje bremena odgovornosti v prvi vrsti na starše in nato tudi na otroke, ne da bi bile pri tem upoštevane njihove lastne možnosti, značilno za neoliberalno dožemanje razmerja med družbeno skupnostjo in individuom. Z »raziskovalnimi rezultati podložena politika« (*evidence based policy*) se – indikativno – ne ozira na tiste raziskovalne rezultate, ki nasprotujejo njenemu predhodnemu, gospodarsko osredotočenemu namenu.¹⁴

Kako zaobjeti otroško razmerje z medmrežjem?

Druga problematika, ki razkriva manko vladajočega raziskovanja v razmerju do svojega raziskovalnega »predmeta« in je poleg opisanega pristranskega prenosa spolne perspektive in interpretacije na ravni individualne škode (skupaj z zmanjševanjem pomena slednje) zanj značilna, se navezuje na »tveganja«, kot jih definirajo sami otroci. Dogovorjeni niz »spletnih tveganj« navsezadnje zgolj odraža tradicionalne skrbi staršev v odraščanju otrok, kot se zdi, da se le-te prenašajo še na splet: pretirana zgovornost in zapljivost otrok, ki utegne škodovati ne le njim, temveč tudi celi družini (»varovanje osebnih podatkov«), vrstniško nasilje, odvisnosti ipd. Raziskovalne teme, vprašanja, interpretacije so tako lahko razumljeni zgolj kot odraz starševskega mnenja.¹⁵ Politična in raziskovalna nezavzetost za perspektivo otroka kot družbene skupine, nezmožnost vpeti doživljanje otrok v raziskovalna izhodišča se odraža na dveh ravneh. Prva je raven gradiva v obravnavi potencialno škodljivih vsebin. Vprašanje o soočanju z vsebinami se iz »etičnih« razlogov nanaša na seksualnost in ne na pornografsko seksualnost, pri čemer pa niti ena niti druga kategorija nista opredeljeni. Le v luči tega manka je možno vzeti v zakup rezultat, da je le 23 odstotkov otrok EU (Slovenija 35

nizko. Hkrati se ga pod določenimi pogoji otroci naučijo obvladovati in postanejo nanje odporni natanko zato, ker so do določene stopnje izpostavljeni tveganjem.«

- 14 Še več sistemske družbene hipokrizije pomeni apel na odgovornost industrije, saj se zaslužek, ki je na strani in v interesu obeh medsebojno povezanih instanc s samoregulacijo, ki bi dejansko učinkovala, v danih družbenih pogojih ne večja.
- 15 Značilen primer takšnega starševskega sklepanja lahko preberemo tudi v publicistični obliki v *Sobotni prilogi* v članku Marka Crnkoviča z naslovom *Dobri, stari časi brez interneta, ko je bilo zlo skrito* (19. 2. 2011).

odstotkov) v zadnjem letu videlo seksualno vsebino – in se pri tem ne ozirata na to, da je *porno chic* na vsakem koraku, pri nas tudi v otroških publikacijah, denimo ugankarskih.

Hkrati v okviru soočanja z vsebinami ostaja netematizirano (porno-grafsko) spolno nasilje in komercialne konstrukcije nasilja, čeprav je oboje vključeno v odraščanje in – zlasti v primeru nasilnih iger, videofilmov, spletnih portalov – tudi njegov integralni del. Kot lahko sklepamo, raziskovalke in raziskovalci (kot tudi sami otroci) jemljejo »kulturo pornospolnosti in nasilja« na ravni komercialnih konstrukcij za samoumevno in nevredno posebne pozornosti – kar je v okviru raziskovalne metodologije povsem skladno z individualizacijo »predmeta« in zanemarjanjem strukturnih učinkov. Vsak razmislek o normah ospoljenja in seksualizacije (in o »predmetu« raziskovanja kot strukturi) bi prinesel s sabo preizpraševanje epistemoloških osnov ne le raziskovanja, temveč tudi smeri družbeno-ekonomskega razvoja. Tu pa se politika in z njo speto raziskovanje ne prepoznata oz. nista sposobna opustiti enega svojih pglavitnih kapitalskih virov in uveljaviti drugih finančnih resursov delovanja.

V okviru kvalitativnega raziskovanja (diskusije v fokusnih skupinah osnovnošolk in osnovnošolcev) se je manko v znanstvenoraziskovalni obravnavi konstrukcij pornospolnosti in nasilja še posebej izpostavil. Opažanje je možno strukturirati v dva segmenta: odnos do samih vsebin in njihov širši družbeni kontekst v otroških očeh. Glede pornoseksualnih vsebin so večinoma izražali tiho zavedanje, nihče od otrok ni eksplicitno in verbalno izrazil nestrinjanja s samimi objavami; zanimiva sta bila dva detajla, ki ju podrobneje tu ne moremo analizirati. Ob večinskem moralnem nestrinjanju z gradivom je eden od šestošolcev zakril oglas s *porno chic* vsebino z rokama. Deklica iz iste skupine pa je ob koncu diskusije izrazila mnenje, da so prevladujoče »erotične« sličice edini (tj. najbolj dostopen) vir informacij o spolnosti zanje. Enako povedno kot ta izjava, ki je preseгла raziskovalni domet, in tudi enako presežno je bilo razpravljanje o ekonomskem izkoriščanju, povezanem z obravnavanimi vsebinami. Otroci v vseh treh skupinah¹⁶ so se zavedali izkoriščanja ponudnikov spletnih vsebin, ki zaračunavajo nenaročeno oglaševanje povezave na spletni portal tudi v primeru, ko otrok iz radovednosti zgolj odtipka kodo portala v svoj mobilni telefon. Ekonomsko izkoriščanje radovednosti so tematizirali obširno ne le v povezavi s t. i. erotiko, temveč tudi z drugimi vsebinami.

Ja, jst tut ponavad, k smo igrce igral z bratoma, ane, lansk let sm ... sva z bratom pršla domov pa čeprav sva mela prepoved računalnika, sva ga vsccen

16 Diskusije so potekale v dveh osnovnih šolah v mestu blizu Ljubljane, dve spolno mešani skupini po 6–8 udeležencev sta bili sestavljeni iz otrok iz šestega razreda, ena skupina pa iz osmošolcev in osmošolk.

pržgala, ane, sva bla na računalniku in namest da bi nalogo delala, sva šla pa igrice igrat in na igrcih se ti ponavad pokaže tist, da lahk zadaneš recimo telefon, če tolk pa tolk srčkov zadaneš. Pol sm šla pa jst to igrat in sm jih zadela in pol ... pol sm pa vse svoje podatke pa to sm vse napisala. In oni so men začel vsakič začel pošiljat ta sporočila in sm na mesec dobila po 25 evrov naročnine, zarad tega, k sm mela še un za plačat.

Na raziskovalno temo, ki bi obravnavala vsakdanje ekonomsko izkoriščanje otrok na spletu, v vladajočem, s podporo Evropske komisije opravljenem raziskovanju še nismo naleteli. Navedeno dejstvo privabi tudi refleksijo o razmerju med promocijo teh raziskav in informiranostjo staršev. V okviru že navedenega programa dodatnega usposabljanja na osnovnih šolah (sklicujemo se na podatke iz petnajstih šol s skupinami po 9–30 udeleženk in udeležencev) so le redke učiteljice (in še redkejši učitelji), ki so bili hkrati tudi v vlogi staršev, vedeli za tovrstne ekonomske zlorabe; prav tako niso vedeli niti za oglase, pojavljajoče se v dnevnem in revialnem tisku, na javnih mestih ipd., ki otroka prepričujejo, da vtipka kodo za določeno vsebino. Skratka, kar se ne raziskuje in ne promovira na najvišji ravni financiranja, ostane tudi izven zornega kota staršev. Vednost otrok pa ostaja prikrita.

Zaključek: od »zmote in napake« v raziskovalnih rezultatih do koruptivnosti in kratkovidnosti raziskovanja

Skozi pričujočo študijo ugotavljamo, kdo upravlja z odraščanjem otrok v zgodnji adolescenci; kot stožer oblastnih razmerij uporabljamo izdelke in storitve novih informacijskih tehnologij – s poudarkom na medmrežju. Naš pristop temelji na sociološkem in antropološkem opredeljevanju otroštva in mladosti glede na neizogibno konstituiranje spola in spolnosti skozi rabo nove IKT.

Z detajlno analizo zadnje obsežne pregledne kvantitativne raziskave v okviru EU ugotavljamo, kako se v matrico odraščanja umeščajo vladajoča politika, pozitivistično naravnana znanost, starši, šola in sami otroci v najstniških letih. Ob tem skušamo nadgraditi razpravo, ki se je osredotočala na manke kvantitativnega raziskovanja glede homogenizacije spolnih kategorij, pa tudi tisto, ki je v okviru kvalitativnih študij opozarjala na problem normativnega značaja konstrukcij spola, spolnosti in nasilja v (novih) medijih. V refleksiji tako izpostavljamo dve novosti: s kritično analizo metodologije zadnje pregledne raziskave in semiotično analizo navezujoče se študije o spletnih razmerjih v segmentu otrok ugotavljamo, da je bila aplikacija spolne perspektive zavajajoča in da ne odraža spolnih razmerij v pomembni temi prejemanja in pošiljanja sporočil s seksualno vsebino (*sexting*). Hkrati opozarjamo na neopredeljenost gradiva s (porno)seksualnostjo, kar

še dodatno prispeva k neustrezni podobi najstniškega ospoljenja, ki jo posreduje obravnavana raziskava. Pomembnejši se z avtorskega vidika zdi drug prispevek študije, ki sestoji iz prikaza shizme med otroškim problematiziranjem spletnih razmerij in vladajočim raziskovalnim pristopom. V skladu s to ugotovitvijo se je treba v zaključku soočiti s samorefleksijo raziskovanja, ki svoj manko vidi, vendar ne misli, da se ta nanaša na same temelje spoznavanja; prava slika obravnavanih razmerij naj bi ne bila odvisna od »slučajnih zmot« in »sistemskih napak«, čeprav te sicer povzročajo odstopanja v preciznosti rezultatov: »Vse predstavljene številke v tem poročilu so do določene mere pod njihovim vplivom in so zato v bistvu približki nekaterih resničnih (a neznanih) vrednosti.« (Livingstone et al., 2011: 161.)

Kot dokazujemo, so same ciljne vrednosti tiste, ki jih je treba postaviti pod vprašaj, saj ne odražajo niti norm ospoljenja in seksualizacije v novomedijskih razmerjih, še manj pa »ujamejo« svoj »objekt«, segment, katerega zastavljajo. To pa je družbeno tveganje, ki je gotovo večje od tistega, ki ga razumemo pod nazivom spletna tveganja otrok. Še posebej, ker se v prezrtih tematizacijah skriva tako širjenje norme nasilja iz družbene skupine dečkov v družbeno skupino deklic kot tudi normalizacija različnih stopenj spolnega nasilja. Tako namreč poročajo v šolah. In kot samoumevno se že v skupini otrok pozicionira tudi ekonomsko nasilje/izkoriščanje.

Literatura

- Cheater, A. (1999). Power in the Postmodern Era. V: Cheater, A. (ur.). *The Anthropology of Power: Empowerment and Disempowerment in Changing Structures*. London in New York: Routledge, 1–12.
- Denzin, K. N., Giardina, D. M. (2009). Introduction: Qualitative Inquiry and Social Justice. Toward a Politics of Hope. V: Denzin, K. N., Giardina, D. M. (ur.). *Qualitative Inquiry and Social Justice. Toward a Politics of Hope*. Walnut Creek: Left Coast Press, 11–50.
- Foucault, M. (1986). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings*. Ur. C. Gordon. Brighton: The Harvester Press.
- Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L. (2008). *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online*. London: EU Kids Online.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings*. LSE, London: EU Kids Online.
- Renold, E. (2000). »Coming Out«: Gender, (Hetero)sexuality and the Primary School. *Gender and Education*, XII/3, 309–326.
- Vendramin, V. (2009). Pomisleki in razmisleki ob PISI: naravoslovna pismenost, kurikulum in (ne)razlike v dosežkih med spoloma. *Šolsko polje*, XX/3–4, 71–85.

Walkerdine, V. (1998). Popular Culture and Eroticization of Little Girls. V: Jenkins, H. (ur.). *The Children's Culture Reader*. New York in London: New York University Press, 154–164.

Internetni in drugi viri

[Http://www.google.si/search?hl=sl&q=Agreed+conclusions+on+the+elimination+of+all+forms+of+discrimination+and+violence+against+the+girl+child&btnG=Iskanje+Google&meta](http://www.google.si/search?hl=sl&q=Agreed+conclusions+on+the+elimination+of+all+forms+of+discrimination+and+violence+against+the+girl+child&btnG=Iskanje+Google&meta) (15. 2. 2011). V tekstu navedeno kot E/2007/27-E/CN.6/2007/9.

[Http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/docs/eurobarometer/eurobarometer_2008.pdf](http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/docs/eurobarometer/eurobarometer_2008.pdf) (11. 1. 2011). V tekstu navedeno kot Eurobarometer, 2008.

[Http://www.hans-bredow-institut.de/webfm_send/489](http://www.hans-bredow-institut.de/webfm_send/489) (20. 2. 2011).

[Http://www.safe.si/db/31/1769/eGradiva/KAJ_MORATE_VEDETI_O_INTERNETU_PA_SI_NE_UPATE_VPRASATI_SVOJIH_OTROK/?&p1=670&p2=1204&p3=1207&cid=1207](http://www.safe.si/db/31/1769/eGradiva/KAJ_MORATE_VEDETI_O_INTERNETU_PA_SI_NE_UPATE_VPRASATI_SVOJIH_OTROK/?&p1=670&p2=1204&p3=1207&cid=1207) (17. 2. 2011).

[Http://www.spletno-oko.si/index.php?fl=1&nt=3&m2w=Aktualno&sid=27](http://www.spletno-oko.si/index.php?fl=1&nt=3&m2w=Aktualno&sid=27) (16. 2. 2011).

Sirk, N. (2010). Izvedba, magnetogrami in transkripcija pogovorov v foku-snih skupinah šestega in osmega razreda OŠ, izvedba 17. 6. 2010 in 30. 11. 2010.

Šribar, R. (2009, 2010). Vpliv medijev in IKT na spolno nasilno vedenje. Konstrukcije spolov in spolna diskriminacija: uradni in prikriti kurikulum ter mediji. Predavanja in delavnice v osnovnih in srednjih šolah, projekt Profesionalno usposabljanje strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju v letih 2008/2011 na področju socialnih in državljskih kompetenc, tematski sklop Prepoznavanje in preprečevanje nasilja, januar 2009–december 2010, Pedagoška fakulteta, Ministrstvo za šolstvo in šport RS.